

Het 'medeplegen' van openlijk geweld²

TPWS 2016/57

1. Inleiding

Het zal inmiddels duidelijk (moeten) zijn dat de Hoge Raad aangaande het leerstuk medeplegen de teugels wat heeft aangehaald. Vereist is nog steeds een nauwe en bewuste samenwerking, maar die wordt nu nader ingevuld door de (intellectuele en/of materiële) bijdrage van voldoende gewicht. Medeplegen moet daarbij weer scherp onderscheiden worden van medeplichtigheid.³ In vergelijkbare zin geldt dat eveneens voor delicten waarin het gaat om medeplegen in de vorm van 'in vereniging', zoals bij openlijke geweldpleging het geval is (artikel 141 lid 1 Sr⁴). Op 5 juli 2016 heeft de Hoge Raad in dat kader voor het eerst expliciet overwogen dat er ook dan sprake moet zijn van een nauwe en bewuste samenwerking, door middel van een – intellectuele en/of materiële – bijdrage van voldoende gewicht.⁵ Recent heeft hij die maatstaf voor gevallen als deze herhaald.⁶ Eerst bespreek ik kort de verhouding tussen het 'in vereniging' plegen van geweld en medeplegen (par. 2). De gelijkschakeling tussen deze begrippen roept vervolgens in ieder geval de vraag op of hiermee ook inhoudelijk een andere maatstaf voor de vereiste samenwerking in artikel 141 Sr is gaan gelden en wat dus de waarde is van de 'oude' jurisprudentie aangaande de eis van een significante of wezenlijke bijdrage die aan het geweld diende te worden geleverd (par. 3). Een andere vraag die ik wil beantwoorden is of men ook openlijk geweld kan plegen zonder daarbij lijfelijk aanwezig te zijn. Dat is bij medeplegen immers al tijden 'geen groot probleem' meer⁷ en het ligt gelet op het arrest van 5 juli 2016 voor de hand dat dit voor de Hoge Raad met betrekking tot openlijke geweldpleging evenmin bezwaarlijk zal zijn (par. 4). Tot slot evalueer ik het antwoord op beide vragen (par. 5).

1 Universitair docent straf(proces)recht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en (cassatie)advocaat bij Wladimiroff Advocaten (Den Haag).
 2 Citeerwijze: J.S. Nan, 'Het 'medeplegen' van openlijke geweld', *TPWS* 2016/57.
 3 Zie het standaardarrest HR 2 december 2014, *NJ* 2015/390, m.nt. P.A.M. Mevis, *NbSr Geannoteerd* 2015/24, m.nt. J.S. Nan. Over de grens tussen medeplegen en medeplichtigheid bestond in de praktijk ook onduidelijkheid, zie B.F. Keulen (e.a.), *Daderschap en deelneming doorgelicht. Onderzoek naar het functioneren van de regeling van daderschap en deelneming in de rechtspraak tegen de achtergrond van een bespreking van het Nederlandse en Oostenrijkse recht*, Groningen 2010, p. 103 en 115 e.v. Zie over die grens ook D.H. de Jong, 'Karakterverschillen tussen medeplegen en medeplichtigheid', in: E. Gritter (red.), *Opstellen Materieel Strafrecht, Ars Aequi Libri*: Nijmegen 2009, p. 129-43.
 4 Zie over een eventuele wijziging van het tweede en derde lid van artikel 141 Sr het Voorstel van wet van het lid Helder tot verruiming van groepsaansprakelijkheid in het Wetboek van Strafrecht in geval van openlijke geweldpleging, *Kamerstukken* 33234.
 5 HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1320, *NbSr Geannoteerd* 2016/153, m.nt. J.S. Nan. Zie voor de aanloop daarnaartoe HR 2 december 2014, *NJ* 2015/390, m.nt. P.A.M. Mevis, *NbSr Geannoteerd* 2015/24, m.nt. J.S. Nan; HR 24 maart 2015, *NJ* 2015/395, m.nt. P.A.M. Mevis, *NbSr Geannoteerd* 2015/101, m.nt. J.S. Nan. HR 13 oktober 2015, *NJ* 2015/451, m.nt. P.A.M. Mevis, *NbSr Geannoteerd* 2015/263, m.nt. J.S. Nan, lijkt door het arrest van 5 juli 2016 een buitenbeentje.
 6 HR 27 september 2016, ECLI:NL:HR:2016:2191.
 7 Vgl. ook J. de Hullu, *Materieel strafrecht*, Wolters Kluwer: Deventer 2015, p. 456.

2. De verhouding tussen 'in vereniging' en medeplegen

Eerst iets over de verhouding tussen het 'in vereniging' plegen van geweld en het algemene leerstuk van medeplegen. Over een gelijkschakeling van beide begrippen is wel wat te doen geweest en de verhouding tussen beide leerstukken is ook wel geïmpliciteerd.⁸ Tot het arrest van 5 juli 2016 heeft de Hoge Raad hierover onduidelijkheid laten ontstaan en laten bestaan.⁹ In diverse zaken hebben advocaten-generaal verschillend geconcludeerd. Zo dacht Harteveld – niet geheel ten onrechte en zeker niet als enige – reeds vóór dat arrest dat de gelijkschakeling een feit was.¹⁰ Knigge meende evenwel dat dit nog geen uitgemaakte zaak was en dat dit ook niet voor de hand lag.¹¹ Hij was van mening dat voor artikel 141 Sr een bijdrage van voldoende gewicht aan het delict moet worden geleverd, maar dat geen sprake hoeft te zijn van een nauwe en bewuste samenwerking. Als zelfstandig delict dat de openbare orde beschermt, heeft openlijke geweldpleging een eigen karakter en is een eigen invulling van de samenwerkingseis gerechtvaardigd.¹² Steun hiervoor is ook te vinden in de wetgeschiedenis bij de wijziging van artikel 141 lid 1 Sr in 2000. De eis dat het geweld 'met verenigde krachten' moest worden gepleegd (en van de betrokkene zelf een gewelddadige handeling moest zijn uitgegaan¹³), werd toen veranderd in 'in vereniging'.¹⁴ De verruimde werking van medeplegen in de jurisprudentie van de Hoge Raad moest door middel van deze wijziging ook in artikel 141 Sr doorwerken.¹⁵ Opvallend is dat de wetgever heeft aangegeven dat beide bepalingen weliswaar 'nauw

8 Zie onder meer K. Rozemond, 'Waar ligt de grens van de openlijke geweldpleging?', *DD* 2001, p. 808-830. Zie over 'met verenigde krachten' en medeplegen onder andere W. Wedzinga, *Openlijke geweldpleging* (diss. Groningen), Gouda Quint: Arnhem 1992, p. 171 e.v. en M.M. van Toorenburg, *Medeplegen* (diss. Tilburg), p. 167 e.v.

9 Hierover mijn noten *NbSr Geannoteerd* 2015/24, *NbSr Geannoteerd* 2015/101, *NbSr Geannoteerd* 2015/263 en *NbSr Geannoteerd* 2016/153.

10 ECLI:NL:PHR:2015:2056, voor HR 13 oktober 2015, *NbSr Geannoteerd* 2015/263, m.nt. J.S. Nan. Zie ook advocaten-generaal Spronken en Hofstee in hun gezamenlijke conclusies, bijvoorbeeld ECLI:NL:PHR:2016:584, punt 4.15, alsmede A. Postma, 'Facetten van medeplegen', *DD* 2015/14, par. 2.3.

11 Genuanceerd ook al G. Knigge & H.D. Wolswijk, *Het materiële strafrecht* (Ons strafrecht, deel 1), Deventer: Wolters Kluwer 2015, p. 275.

12 Zie ECLI:NL:PHR:2016:587 en ECLI:NL:PHR:2013:89. Mevis ziet in vergelijkbare zin problemen in verhouding tot het 'door twee of meer verenigde personen' van artikel 311 lid 1 sub 4 Sr. Zie diens noot onder HR 3 juni 2014, *NJ* 2014/511.

13 Vgl. HR 9 oktober 1990, *NJ* 1991/30, m.nt. A.C. 't Hart en HR 3 maart 1992, *NJ* 1992/531, m.nt. Th.W. van Veen.

14 *Stb.* 2000, 173 en 193.

15 Op de plannen voor verruiming van artikel 141 Sr is wel kritiek gekomen, zie bijvoorbeeld C. Waling, 'Kampioenschap moet niet leiden tot paniekvoetbal', *NJB* 1999, p. 1555-1557. Maar voor een uitbreiding van de reikwijdte van artikel 141 Sr bestond in de literatuur ook wel steun, zie bijvoorbeeld D.H. de Jong, 'Groepsgeweld: geldend recht en voorstellen tot wetswijziging', p. 1-23 en W. Wedzinga, 'Groepsgeweld en strafrecht vanuit een rechtsvergelijkende invalshoek', p. 25-51, beide in: D.H. de Jong (red.), *Groepsgeweld. Strafrechtelijke en beleidsmatige aspecten*, Gouda Quint: Arnhem 1992. Zie voor een evaluatie van de nieuwe bepaling, A.G. Mein & A.R. Hartmann, *Evaluatierapport wijzigingen artikel 141 Wetboek van Strafrecht en artikel 540 e.v. Wetboek van Strafvordering*, Den Haag 2004.

verwant' waren, maar van elkaar onderscheiden moesten worden.¹⁶ Zij vielen dus niet geheel samen.¹⁷ Het was vooral de bedoeling om te voorkomen dat raddraaiers die zelf geen geweld hadden gebruikt, de dans zouden ontspringen.¹⁸ Een ieder die een significante of wezenlijke bijdrage aan het geweld zou leveren (door te joelen, herkenning te verhinderen etc.), viel voortaan onder de reikwijdte van artikel 141 lid 1 Sr, ook als de bijdrage zelf dus niet van gewelddadige aard was. De Hoge Raad heeft vervolgens de nieuwe bepaling in overstemming daarmee uitgelegd.¹⁹

3. Een totale gelijkenschakeling?

De uitspraak HR 13 oktober 2015, NJ 2015/451, m.nt. P.A.M. Mevis, *NbSr Geannoteerd 2015/263*, m.nt. J.S. Nan, leek Knigge gelijk te geven. Daarin werd de koppeling van de eis van een nauwe en bewuste samenwerking aan het 'in vereniging' plegen namelijk niet gemaakt, ondanks een aanzet van advocaat-generaal Harteveld daartoe. Maar begin juli van dit jaar hakte de Hoge Raad expliciet de knoop door. Ook ten aanzien van het in vereniging gepleegde geweld moet sprake zijn van een nauwe en bewuste samenwerking tussen alle participanten. Een ieder moet een (intellectuele en/of materiële) bijdrage van voldoende gewicht aan het gepleegde geweld leveren.²⁰ Ondanks deze gelijke, overkoepelende maatstaf, wijkt deze beslissing van de Hoge Raad volgens mij ten aanzien van de nadere invulling inhoudelijk niet af van de insteek tot nu toe, noch van die van Knigge. In het standaardarrest wees de Hoge Raad onder verwijzing naar zijn eigen rechtspraak nog eens erop dat de voldoende significante of wezenlijke bijdrage zelf niet van gewelddadige aard hoeft te zijn geweest.²¹ En de Hoge Raad overweegt in het arrest van 5 juli 2016 aangaande de beoordeling of er sprake is van een nauwe en bewuste samenwerking ten aanzien van het gepleegde geweld tegen personen of goederen het volgende:

"Daarbij kan van belang zijn dat openlijke geweldpleging in vereniging zich, gelet op de aard van het delict, in verschillende vormen kan voordoen. Er kan sprake zijn van evident nauw en bewust samenwerken, maar deze strafbaarstelling is mede toepasselijk op – en wordt ook frequent toegepast bij – openlijk geweld dat bestaat uit

een meer diffuus samenstel van uiteenlopende, tegen personen of goederen gerichte geweldshandelingen en dat plaatsvindt binnen een ongestructureerd, mogelijk spontaan samenwerkingsverband met een eigen – soms moeilijk doorzichtige – dynamiek. De voor medeplegen vereiste nauwe en bewuste samenwerking kan dus zeker ook bij dit delict verschillende verschijningsvormen hebben. Een bijdrage van voldoende gewicht kan onder omstandigheden ook geheel of ten dele bestaan uit het verrichten van op zichzelf niet-gewelddadige handelingen."²²

Daarmee is de eerste vraag te beantwoorden. Ik geloof niet dat de Hoge Raad inhoudelijk een koerswijziging voorstaat. Artikel 141 Sr behoudt zijn eigen karakter. De overkoepelende maatstaf is of het geweld door meerdere personen in nauwe en bewuste samenwerking is gepleegd. Dat wordt gezien aan de hand van de vraag of de betrokkene een bijdrage van voldoende gewicht heeft geleverd aan het geweld (voorheen moest het dus gaan om een voldoende significante of wezenlijke bijdrage). Die bijdrage kan intellectueel en/of materieel zijn en hoeft zelf nog steeds niet van gewelddadige aard te zijn. Een non-violente ondersteuning van het geweld kan hier dus nog altijd tot strafbaarheid leiden. Een andere opvatting zou ook niet stroken met de bedoeling van de wetgever met de wetwijziging. De vergelijking van het in vereniging plegen van geweld met het verruimde bereik van medeplegen moest ook artikel 141 lid 1 Sr breder inzetbaar maken. Als voorbeeld kan in dat verband worden gegeven:

"Wie welbewust meegaat naar een plaats waar vanuit een groep openlijk geweld zal worden gepleegd, en zich daar als een lid van die groep manifesteert, is niet "on-schuldig". Ook vocale, intellectuele en andere bijdragen aan het verband dat het openlijke geweld pleegt, tellen mee."²³

4. Lijfelijke aanwezigheid vereist?

De tweede vraag is of men ook openlijk in vereniging geweld kan plegen zonder aanwezig te zijn bij het door een ander of anderen gepleegde geweld. Bij medeplegen is de lijfelijke aanwezigheid immers niet nodig en de algemene overwegingen van de Hoge Raad sluiten in ieder geval niet uit dat dat in gelijke zin geldt voor het openlijk in vereniging plegen van geweld. Maar openlijke geweldpleging kent zijn eigen karakter en expliciet heeft de Hoge Raad deze vraag nog niet beantwoord. Spronken en Hofstee hebben de vraag wel opgeworpen. Zij menen aan de ene kant dat lijfelijke aanwezigheid de normale gang van zaken zal zijn en het niet goed voorstelbaar lijkt hoe iemand daaraan anders een gewichtige bijdrage kan leveren. Niettemin achten

16 *Kamerstukken II 1998/99*, 26519, 3, p. 3-4. In tegenspraak hiermee is een passage uit de Nota naar aanleiding van het verslag, *Kamerstukken II 1999/00*, 26519, 6, p. 2, waarin wordt gesteld dat 'plegen' het 'medeplegen' na de wetwijziging zal insluiten.

17 Zo ook J. de Hullu, *Materieel strafrecht*, Wolters Kluwer: Deventer 2015, p. 469-470.

18 Zie al de memorie van toelichting, *Kamerstukken II 1998/99*, 26519, 3, p. 1-2.

19 Zie al HR 11 november 2003, *NbSr 2003/430*, op basis van de wetgeschiedenis.

20 HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1320, *NbSr Geannoteerd 2016/153*, m.nt. J.S. Nan. Voorwaardelijk opzet op het in vereniging plegen van geweld is overigens voldoende, zie HR 27 september 2016, ECLI:NL:HR:2016:2191.

21 HR 2 december 2014, NJ 2015/390, m.nt. P.A.M. Mevis, *NbSr Geannoteerd 2015/24*, m.nt. J.S. Nan. ECLI:NL:PHR:2015:2056, voor HR 13 oktober 2015, *NbSr Geannoteerd 2015/263*, m.nt. J.S. Nan. Zie ook advocaten-generaal Spronken en Hofstee in hun gezamenlijke conclusies, bijvoorbeeld ECLI:NL:PHR:2016:584, punt 3.2.

22 HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1320, *NbSr Geannoteerd 2016/153*, m.nt. J.S. Nan.

23 *Kamerstukken II 1998/99*, 26519, 3, p. 3-4. Wel zal dan een stevige motivering van de feitenrechter worden verlangd, vergelijk Spronken en Hofstee in hun gezamenlijke conclusie, ECLI:NL:PHR:2016:584, punt 5.2.

zij het denkbaar 'dat iemand, deel uitmakend van een vaste groep voetbalhooligans of van een motorbende, niet fysiek aanwezig is en op afstand de rol van regisseur vervult door het telefonisch geven van aanwijzingen.' Ook bij gedragingen voorafgaand aan de feitelijke uitvoering van het geweld zou de balans toch eerder door kunnen slaan naar medeplegen.²⁴

Daarmee zou gebroken worden met de oude opvatting van de wetgever uit de negentiende eeuw. Uitgangspunt was immers dat de dader bij openlijke geweldpleging deelnam aan de 'zamenrotting' en alleen schuldig kon worden verklaard aan openlijke geweldpleging als hij 'werkelijk geweld pleegt'. Niet de 'geheele zaamgevloede menigt' werd strafbaar geacht, maar alleen diegenen die zich aan geweldpleging tegen personen of goederen schuldig hadden gemaakt.²⁵ De afwezigheid van een dader is bij deze eis niet of nauwelijks voorstelbaar.²⁶ Uit de latere wetsgeschiedenis valt evenwel met voldoende zekerheid af te leiden dat de wetgever van de (eene)twintigste eeuw van mening was dat lijfelijke aanwezigheid niet zonder meer vereist is om een voldoende significante of wezenlijke bijdrage aan het geweld te leveren.²⁷ In de memorie van toelichting wordt bijvoorbeeld opgemerkt dat bij een niet-spontane uitbarsting van geweld de betrokkene ook een rol in de organisatie kan hebben gespeeld door deelnemers aan de openlijke geweldpleging te werven.²⁸ De minister werd hierop door een bezorgd Kamerlid Dittrich tijdens de mondelinge behandeling van het wetsvoorstel gewezen. Het wetsvoorstel zou het mogelijk maken dat men veroordeeld zou kunnen worden voor openlijke geweldpleging, 'terwijl je er niet bij was'.²⁹ De minister erkende ruiterlijk dat fysieke afwezigheid bij het gepleegde geweld een persoonlijke, strafrechtelijke aansprakelijkheid op grond van artikel 141 Sr wat hem betreft niet onmogelijk maakt. Hij sloot aan bij het leerstuk van medeplegen:

"De medepleger hoeft bij het plegen van het delict zelfs niet aanwezig te zijn. Ik refereer, net als anderen hebben gedaan, aan het containerdiefstalarrest. Dan ligt het niet voor de hand om bij openlijke geweldpleging nog langer te eisen dat de betrokkene per definitie een geweldda-

dige handeling heeft gepleegd. (...) Veel sprekers hebben gevraagd wat nu een wezenlijke bijdrage is. Gesignaleerd is dat wel eens verschillend over die bijdrage wordt gesproken; in plaats van een voldoende wezenlijke bijdrage, wordt ook wel eens gesproken over een significante bijdrage. Dat is volgens mij wel zo ongeveer hetzelfde; het gaat altijd om een concrete en – wanneer men aanwezig is – ook zichtbare of – *als men niet aanwezig is* – wezenlijke bijdrage. [mijn cursivering, JSN]"³⁰

Onmiskenbaar geeft de minister hier aan dat ook de afwezige voldoende kan participeren in openlijke geweldpleging door een wezenlijke bijdrage te leveren. Dat blijkt ook uit zijn antwoord op een vraag van Kamerlid Halsema of iemand strafbaar is als hij (met bivakmuts) proviand verzorgt voor degenen die met stenen gooien:

"Ja, maar die zijn dan ook met een wezenlijke bijdrage bezig. Als zij proviand verzorgen voor degenen die met stenen of wat dan ook gooien, dan leveren zij een wezenlijke bijdrage en zijn zij inderdaad strafbaar volgens dit wetsvoorstel."³¹

5. Slot

Dat het openlijk in vereniging plegen van geweld tegen personen of goederen door de Hoge Raad voor wat betreft de eis van samenwerking nu expliciet onder de vlag van het algemene criterium van medeplegen is gebracht, is voor de praktijk wel handig (dogmatisch kan daarnaar dus ook anders gekeken worden). Alle varianten van medeplegen vereisen een nauwe en bewuste samenwerking, in die zin dat een betrokkene een (intellectuele en/of materiële) bijdrage van voldoende gewicht moet leveren. Nu medeplegen op zichzelf niet strafbaar is, maar accessoir is aan het concrete strafbare feit waaraan wordt deelgenomen, is het niet verwonderlijk dat de Hoge Raad bij de uitwerking van deze globale maatstaf ook de aard van het delict een rol laat spelen. Daarnaast laat hij veel afhangen van de concrete omstandigheden van het geval en de uitleg daarvan door de feitenrechter (in een al of niet op medeplegen toegespitste bewijsmotivering).³²

Voor artikel 141 Sr geldt voor de Hoge Raad in het bijzonder dat het eigen karakter van dit delict maakt dat de samenwerking in groepsverband soms een specifieke dynamiek kent. De eigen aard van de bepaling – het gaat om handelingen die worden verricht in een groep die geweld pleegt – blijft aldus behouden. Daarom zal in bepaalde omstandigheden nog steeds eerder sprake kunnen zijn van het in vereniging plegen van geweld dan dat doorgaans van het medeplegen van andere strafbare feiten gesproken kan worden. Van oudsher gaat het bij artikel 141 Sr immers om

24 Spronken en Hofstee in hun gezamenlijke conclusie, ECLI:NL:PHR:2016:584, punt 3.8 onder d., 4.9 en 4.15.

25 H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht*, H.D. Tjeenk Willink: Haarlem 1891, dl. I, p. 89-93. Ook 'zij die daaraan medepligtig zijn, alsmede zelfs zij, die pogen het te doen, [vallen] onder het bereik der strafwet'.

26 Ook Van Veen en Wedzinga en gingen door de eis van verenigde krachten uit van verplichte aanwezigheid, zie Th.W. van Veen & W. Wedzinga, 'Medeplegen', in: J.L. van der Neut (red.), *Daderschap en deelneming*, Gouda Quint: Arnhem 1993, p. 99.

27 Anders dan ik in mijn noot onder NbSr *Geannoteerd* 2015/101 schreef, zijn er dus wel aanknopingspunten te vinden voor de opvatting dat ook de afwezige zich naar mening van de wetgever inmiddels schuldig kan maken aan het openlijk in vereniging plegen van geweld tegen personen of goederen.

28 *Kamerstukken II* 1998/99, 26519, 3, p. 7. In de nota naar aanleiding van het verslag wordt opgemerkt dat personen ook in de voorbereiding een belangrijke rol kunnen hebben gespeeld, zie *Kamerstukken II* 1999/2000, 26519, 6, p. 4.

29 *Handelingen II* 2 februari 2000, 44, p. 3332.

30 *Handelingen II* 2 februari 2000, 44, p. 3338-3339.

31 *Handelingen II* 2 februari 2000, 44, p. 3340.

32 Zie recentelijk onder meer HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1316, SR-Updates 2016-0264 en ECLI:NL:HR:2016:1322.

een lichtere vorm van samenwerking.³³ Anders gezegd, aan de eis van een nauwe en bewuste samenwerking – meer in het bijzonder een bijdrage van voldoende gewicht aan geweld – kan bij artikel 141 Sr nog immer (net iets) sneller voldaan zijn dan in andere gevallen van coöperatie.³⁴ Dit levert geen breuk op met de oude eis van een voldoende significante of wezenlijke bijdrage aan het gepleegde geweld. Het gaat om een cosmetische aanpassing. Ook door louter niet-gewelddadige handelingen kan een bijdrage van voldoende gewicht geleverd worden. Een echte, inhoudelijke verandering lijkt niet bedoeld door de Hoge Raad. De inhoudelijke verhouding tussen 'in vereniging' en medeplegen wordt niet verstoord en voor de praktijk is de gelijktrekking tussen beide begrippen wat mij betreft dan ook niet problematisch. De reeds bestaande jurisprudentie over de voldoende significante of wezenlijke bijdrage is volgens mij dan ook gewoon nog steeds bruikbaar voor de invulling van de thans benodigde bijdrage van voldoende gewicht.

Uit de analyse van de wetsgeschiedenis van de wijziging van het bestanddeel 'met verenigde krachten' naar 'in vereniging', valt duidelijk af te leiden dat naar de mening van de wetgever niet alle betrokkenen aanwezig hoeven te zijn op de plek waar het geweld zich afspeelt. Onder de nieuwe vlag van de eis van een nauwe en bewuste samenwerking zal dat naar verwachting niet anders zijn. Sterker nog, ik acht het daarom zeer waarschijnlijk dat de Hoge Raad op enig moment zal bevestigen dat ook een afwezige verdachte zich door middel van een bijdrage van voldoende gewicht schuldig kan maken aan het openlijk in vereniging plegen van geweld. Maar daarmee heb ik wel problemen. Juist het eigenaardige van artikel 141 Sr ten opzichte van delicten als bedreiging, mishandeling en vernieling maakt dat de aanwezigheid ter plekke moet worden vereist.³⁵ Dit conform de oude opvatting van de wetgever en in weerwil van diens latere. Natuurlijk, zeker met de huidige communicatiemiddelen is het uitermate gemakkelijk om ook op afstand anderen aan te moedigen, aan te sturen, bij elkaar te brengen etc., terwijl het te plegen geweld ook in meer of mindere mate eenvoudig gepland kan worden en deelnemers daaraan kunnen worden geworven (via Facebook, Twitter etc.).³⁶ Toch meen ik dat vanwege de eigen aard van openlijke geweldpleging, de afwezigheid van een betrokkene maakt dat ten aanzien van hem geen sprake kan zijn van het openlijk in vereniging plegen van geweld. Hij maakt geen deel uit van de groep en het gaat toch juist – en nog steeds – om groeps-

geweld.³⁷ Daarbij wordt juist het optreden in groepsverband als een bijzondere dreiging of gevaar gezien.³⁸ De afwezige deelnemer kan evenwel niet 'bijspringen' als dat nodig zou zijn en in zoverre gaat van hem géén dreiging of gevaar uit. De afwezige is ook niet openlijk betrokken bij het gebeuren. Er wordt door hem niet openlijk in vereniging gehandeld (in ieder geval niet op de plek van het geweld). Hier vind ik Rozemond aan mijn zijde, die bij een bespreking van het wetswijziging schreef dat het bestanddeel 'openlijk' uitsluit dat besloten vormen van deelneming onder de delictomschrijving van artikel 141 lid 1 Sr te brengen zijn.³⁹ Niettemin zal nu gelden dat de eis van samenwerking is losgekoppeld van het openlijk plegen van geweld. De samenwerking behoeft aldus niet openlijk te geschieden. In dat verband moet de delictomschrijving kennelijk gelezen worden als het 'in vereniging openlijk geweld plegen', maar dat is niet de redactie van de delictomschrijving.

Mijn bezwaar tegen de mogelijkheid dat de afwezige medepleger zich toch schuldig kan maken aan openlijke geweldpleging wordt mijns inziens het duidelijkst zichtbaar als slechts twee personen betrokken zijn bij het delict (al ziet artikel 141 Sr vooral op grootschalige incidenten).⁴⁰ Stel nu dat een van de twee op straat allerlei mensen klappen geeft en de boel kort en klein slaat, terwijl de ander hem vanuit huis telefonisch aanmoedigt en aanwijzingen geeft. Dan kan toch niet gezegd worden dat openlijk in vereniging door deze twee personen geweld wordt gebruikt (ook niet als sprake is van een vooropgezet plan)? De ander versterkt immers niet 'de groep', noch schrikt hij anderen af zich te verweren of in te grijpen.⁴¹ Ook de eventueel aanwezige politie wordt door de afwezige mededader fysiek of materieel niet gehinderd om op te treden. Natuurlijk, de thuisblijver helpt de geweldpleger wel, maar alleen als facilitator: het groepsverband van artikel 141 Sr ontbreekt in mijn optiek en ter plaatse gaat van hem geen dreiging of gevaar uit nu hij fysiek absent is. Eerder zie ik in dat verband aansprakelijkheid voor het deelnemen aan mishandeling en vernieling. En mocht het gepleegde geweld te weinig 'heftig' zijn om te kunnen spreken van bedreiging, mishandeling of vernieling (er worden bijvoorbeeld alleen eigen eieren tegen een gevel gegooid, de dader ter plaatste zwaait enkel met een honkbalknuppel en/

33 Vgl. M.M. van Toorenburg, *Medeplegen* (diss. Tilburg), p. 172.

34 Zie bijvoorbeeld HR 13 oktober 2015, NJ 2015/451, m.nt. P.A.M. Mevis, *NbSr Geannoteerd* 2015/263, m.nt. J.S. Nan.

35 Denk ook het deelnemen aan samenscholing (artikel 186 Sr) of een aanval of vechterij (artikel 306 Sr) en het inmiddels vervallen tweegevecht (voorheen geregeld in artikel 152-156 Sr).

36 Zie bijvoorbeeld Rb. Noord-Nederland 11 maart 2013, ECLI:NL:RBNNE:2013:EZ4376, naar aanleiding van 'Project X Haren' (ook wel het Facebook-feest genoemd). Het ging om een uitnodiging via Facebook voor een feestje aan een klein aantal mensen, welke uitnodiging vervolgens zijn eigen leven leidde. Het feest trok uiteindelijk duizenden bezoekers, ondanks dat het publiekelijk was afgelast. Onder de bezoekers zat een flink aantal relschoppers, met geweld tegen goederen en personen tot gevolg.

37 Zie immers *Kamerstukken II* 1998/99, 26519, 3, p. 3 en *Handelingen II* 2 februari 2000, 44, p. 3322-3354 (diverse plekken).

38 Vgl. W. Wedzinga, 'Groepsgeweld en strafrecht vanuit een rechtsvergelijkende invalshoek', p. 35, M.M. van Toorenburg, *Medeplegen* (diss. Tilburg), p. 171 en D.H. de Jong, 'Vormen van strafbare deelneming', in: J.B.J. van der Leij (red.), *Plegen en Deelnemen*, Kluwer: Deventer 2007, p. 131.

39 K. Rozemond, 'Waar ligt de grens van de openlijke geweldpleging?', *DD* 2001, p. 809 en 819, die ook het plegen van geweld problematiseert. In de wetsgeschiedenis komt dit ook aan de orde, maar de wetgever voorzag geen probleem, getuige *Kamerstukken II* 1999/00, 26519, 6, p. 2-3, waarin uiteindelijk werd overwogen: 'Voorgesteld wordt slechts niet meer het plegen van gewelddadige handelingen, maar het desbewust leveren van een bijdrage de doorslag te laten geven.'

40 Dat is namelijk voldoende, zie hierover NLR, aant. 4 bij artikel 141, W. Wedzinga, 'Groepsgeweld en strafrecht vanuit een rechtsvergelijkende invalshoek', p. 47 en het voorbeeld van de minister, *Handelingen II* 2 februari 2000, 44, p. 3341 over man en vrouw die een ei naar de buurman gooien.

41 Mevis ziet in vergelijkbare zin problemen in verhouding tot diefstal 'door twee of meer verenigde personen' (artikel 311 lid 1 sub 4 en 312 lid 2 sub 2 Sr). Zie diens noot onder HR 3 juni 2014, NJ 2014/511.

of dringt zich louter hinderlijk op⁴²), dan kan artikel 141a Sr uitkomst bieden.⁴³ Daarin is immers het opzettelijk gelegenheid, middelen of inlichtingen verschaffen tot het plegen van geweld tussen personen of goederen aan openlijke geweldpleging' strafbaar gesteld. De 'medeplichtige' blijft aldus veelal ook dan niet buiten schot.

42 Zie ook de bespreking van vormen van geweld als bedoeld in artikel 141 Sr, NLR, aant. 2 bij artikel 141.

43 Ik wijs ook op artikel 131 Sr (opruiing).